

„Społeczne funkcjonowanie dzieci w przedszkolu.

Zrozumieć zachowania dzieci”

Początki uspołeczniania to kontakty dziecka z jego bliskimi – rodzicami i krewnymi. To oni, zaspokajając jedną z najważniejszych potrzeb dziecka – potrzebę bezpieczeństwa, dają podwaliny pod rozwój aktywności oraz potrzeb społecznych. Ponadto są źródłem przyjemności i radości.

Dzieci w wieku przedszkolnym nie kierują się w swojej aktywności zasadami czy normami – motorem ich działania są zawsze emocje. Podejmują tylko takie formy aktywności, które sprawiają im radość, a unikają wykonywania czynności, które są dla nich przykre lub trudne.

Poznanie zmysłowe u dziecka zaczyna się jeszcze w łonie matki (czuciowe, słuchowe, smakowe, równowagi) i intensywnie rozwija się w wieku niemowlęcym, poniemowlęcym, przedszkolnym itd. W wieku od ponad dwóch lat aż do lat czterech własna aktywność podczas poznawania jest ważnym źródłem emocji przyjemnych. Wyróżnia się kilka faz poznawania:

1. Dziecko-odkrywca

Maluch (jeszcze do lat pięciu) poznaje otoczenie wszystkimi zmysłami: smakuje, wącha, dotyka, rozkłada na części i bada, poznaje dotykowo kształt, ciężar, powierzchnię, wielkość, temperaturę itp. Takie poznawanie sprawia wiele radości, a zakazywanie przez dorosłych dotykania przedmiotów wywołuje u dziecka płacz i złość. Dzięki nim dostarczamy dziecku wiedzy i ogromnej radości z poznawania – rozwijamy przy tym ciekawość świata.

2. Dziecko-eksplorator

Dla dzieci w wieku od dwóch do czterech lat źródłem przyjemnych emocji jest działanie na przedmiotach. Czynności zabawowe, takie jak rozrzucanie, burzenie, przesypywanie, przelewanie, wkładanie i wyjmowanie, szeregowanie, piętrzenie, sprawiają radość – dziecko wprowadza zmiany, bada, korzysta z różnych możliwości, dzięki czemu ma poczucie sprawstwa. W ten sposób buduje swoją pozytywną samoocenę.

3. Dziecko-twórca

Po przekroczeniu czwartego roku życia rośnie u dzieci kreatywność. Tworzą, korzystając z doświadczeń i wcześniej zdobytych umiejętności. Powstają budowle, rysunki, ciekawe tematy i pomysły różnych zabaw ruchowych i tematycznych; dziecko rymuje, tworzy własne piosenki itp. Maluchy czerpią radość z efektu działania: w przypadku trudności w uzyskaniu dobrych skutków zaczynają unikać przykrości, czyli aktywności. Kształtuje się niska samoocena i gorycz, pojawia się przekonanie, że nie potrafią czegoś dokonać. W takich przypadkach należy pomóc dziecku, zaproponować rozwiązanie.

W przedszkolu główną aktywnością dzieci jest zabawa. Dzięki radości z niej czerpanej maluch o wiele szybciej, więcej i efektywniej się uczy, przyswaja informacje, wykorzystuje je i coraz lepiej się rozwija ruchowo, intelektualnie i społecznie. Są różne typy zabaw, a każdy z nich przynosi bardzo wiele korzyści:

a) **zabawy ruchowe** – to szczególne źródło radości: wzmacnia się i usprawnia układ kostny, mięśniowy, a więc przeciwdziała wadom postawy; doskonali zwinność, płynność ruchów, koordynację oraz równowagę, poprawia spostrzegawczość, ćwiczy skupienie uwagi i pokonywanie trudności, poznaje zależności i stosunki przestrzenne, a także swoje możliwości itp. W tego typu grach uczy się zasad i reguł oraz relacji z rówieśnikami.

b) **zabawy manipulacyjno-konstrukcyjne** – to rozwijanie kreatywności, myślenia, tworzenia, doskonalenia ruchów rąk, koordynacji wzrokowo-ruchowej, a także ćwiczenie uwagi, nauka pokonywania trudności itp. Ten typ zabaw daje dzieciom wiele radości i dumy z własnych osiągnięć. Czasem maluchy, będące w trakcie pracy, są tak zaabsorbowane, że nie chcą iść do domu zanim nie skończą. Im więcej przyjemnych emocji doznaje dziecko w takich zabawach, tym lepiej rozwija się i przygotowuje do systematycznej nauki w szkole.

c) **zabawy tematyczne, zabawy „w rolę”** – to odtwarzanie tych sytuacji i doświadczeń, które mają

dla dzieci znaczenie emocjonalne. Takie zabawy są bardzo ważne z punktu widzenia rozwoju emocji, ich rozumienia, zakresu oraz kształtowania empatii.

d) **zabawy i gry dydaktyczne** –dzięki zabawowej formie dzieci uczą się łatwiej i pokonują trudności.

Potężnymi źródłami emocji ,szczególnie dla dzieci są słowa-klucze, którymi zwracamy się do nich, za pomocą których możemy otworzyć dziecko, zablokować, a także zamknąć.

Dzieci bardzo potrzebują dobrych słów, które dają radość i wzmacniają je psychicznie. Warto często zwracać się do dziecka pozytywnie, mówić, że się je lubi, kocha, cieszy się z jego obecności, a także chwalić jego osiągnięcia. Uważajmy za to na złe słowa, które zamykają, odbierają nadzieję, wystrzegajmy się określeń typu: źle to robisz, brzydko, bazgrzesz, gadasz głupoty itp. Nie wolno obrażać dzieci i używać wulgaryzmów i kolokwializmów, ponieważ takie słowa obniżają samoocenę, powodują gorycz i poczucie niesprawiedliwości.

Warto też omówić z dzieckiem co wolno, a czego nie wolno robić i dlaczego. Unaoczniamy dziecku, jak czuje się osoba pokrzywdzona. W efekcie dziecko powstrzyma się od niepożądanych działań i będzie rozumiało, że może przypadkiem kogoś skrzywdzić. Dobrze jest reagować od razu zarówno na dobre postępowanie, jak i na przewinienia dzieci (np. za pomoc koledze, pocieszenie, podzielenie się zabawką itp. na specjalnej tablicy można przykleić obrazek – uśmiechniętą buźkę, a za przewinienie – smutną, ale jeśli dziecko postąpi po chwili właściwie, to smutna buźka znika, a uśmiechnięta się pojawia). Dzieci powoli orientują się, że można naprawić swój błąd, czyli niewłaściwe zachowanie i cieszyć się z możliwości takiej poprawy.

Emocje takie jak lęk mają charakter obronny. Ponieważ dzieci nie posiadają jeszcze doświadczeń życiowych, to typową emocją jest u nich strach przed nieznanym oraz związany z tym lęk separacyjny. Przeciwdziałamy temu przez organizowanie okresu adaptacyjnego w przedszkolu, podczas którego dzieci razem z rodzicami poznają przedszkole, swoich rówieśników, cieszą się, widząc nowe zabawki, wspólnie bawiąc się itp. Stopniowo maluchy przyzwyczajają się do przedszkola i nieobecności w nim bliskich, ale te wychowywane zbyt opiekuńczo lub takie, których układ nerwowy jest słaby, nadal cierpią: płaczą, rzucają się na ziemię, itp. (są to reakcje zmniejszające lęk i napięcie emocjonalne).

Dzieci w wieku pomiędzy drugim a trzecim rokiem życia bawią się blisko siebie, ale jeszcze nie razem i często dochodzi między nimi do konfliktów – zabierają sobie zabawki, burzą babki z piasku – nie dlatego, że chcą dokuczyć, ale dlatego, że dokonanie tego sprawia im przyjemność.

Dzieci trzy-, czteroletnie coraz częściej bawią się obok siebie, od czasu do czasu współdziałając („pożycz, podaj, trzymaj, buduj garaż, a ja drogę...”). Znacząco zmniejsza się liczba konfliktów na rzecz współpracy. U dzieci powyżej czwartego roku życia potrzeby społeczne są już wyraźnie ukształtowane. Wiele z nich nie chce już bawić się samodzielnie, ale z kolegami. Zabawy są jeszcze krótkotrwałe, zmienne, zazwyczaj bawi się ze sobą dwoje–troje dzieci.

Dzieci, które skończą pięć lat, wspólnie z rówieśnikami angażują się w zabawy konstrukcyjne, ruchowe, tematyczne.

Funkcjonując w przedszkolu, dzieci podczas zabaw zaczynają naśladować zachowania rówieśników, rozwijają mowę, zdobywają nowe informacje – dzielą się nimi z innymi, ćwiczą wiele umiejętności i sprawności. Chcąc uczestniczyć we wspólnych grach, powoli zaczynają kontrolować swe zachowanie, tak by inne dzieci chciały spędzać z nimi czas. Relacje z rówieśnikami są odmienne od kontaktów w rodzinie, gdzie dzieci są zależne od rodziców, którzy o wszystkim decydują. Akceptacja ze strony kolegów zależy tylko od samego dziecka, jego zachowania. Dzieci uczą się współdziałania, współpracy, rozwiązywania konfliktów. Powoli zaczynają czuć się członkami grupy. Ponadto, porównując się z innymi, zaczynają uświadamiać sobie podobieństwa i różnice między sobą a innymi, a co za tym idzie – kształtują obraz własnej osoby, samoocenę oraz poczucie własnej wartości, czyli podstawowe mechanizmy regulacyjne osobowości. Na tym etapie ważna jest rola nauczycieli wychowania przedszkolnego – to oni wskazują dzieciom ich dobre i nieco słabsze strony, a także uczą, że ludzie różnią się między sobą.

Dzień w przedszkolu jest przeplatany słuchaniem bajek i opowiadań, o których potem prowadzi się rozmowę: zazwyczaj w bajkowym świecie dobro zwycięża, a zło zostaje ukarane. Dzieci dzielą się umiejętnościami oraz doświadczeniami wyniesionymi z domów, wspólnie uczestniczą w

przedszkolnych obowiązkach. Po wielu tego typu zabawach i zajęciach, gdy przedszkolaki mają już pięć–sześć lat, wiedzą, że żaden człowiek nie jest ani lepszy, ani gorszy od innych.

Do szóstego roku życia dzieci poznają różne normy: kulturowe, obyczajowe, grzecznościowe, zasady dobrego zachowania, a także wartości moralne, które pomagają oceniać zachowania w kategoriach dobry–zły.

Przedszkolaki poprzez zabawy poznają własne możliwości, odkrywają swoje dobre i słabsze strony. W zabawach wcielają się w różne role społeczne, utrwalają, zapamiętują sposoby ich odgrywania, poznają obowiązki i oczekiwania kierowane wobec tych ról. Dzieci w tym czasie przyjmują na siebie tego rodzaju role społeczne, które odpowiadają ich potrzebom, oczekiwaniom i zdolnościom. Społeczna rola zabawy, pomaga również w czynnościach samoobsługowych i porządkowych – przedszkolaki uczą się obowiązkowości i porządku, a ład panujący w sali przedszkolnej sprzyja kształtowaniu bezpieczeństwa i osobowości dziecka.

Opracowała Małgorzata Pudełek
mgr Ewa Rubacha

Bibliografia

1. Na podstawie artykułu „Społeczne funkcjonowanie dzieci w przedszkolu” B.Janiszewskiej „Przedszkole. Miesięcznik dyrektora” w nr 5 (107) maj 2018
- 2.M. Biała, Przedszkolaki, Kraków 2014.
- 3.W. Brejnak, Kocham i wychowuję, Warszawa 1993.
- 4.A. Faber, E. Mazlish, Wyzwoleni rodzice, wyzwolone dzieci, Poznań 2004.
- 5.G.L. Ilg, L.B. Ames, S.M. Baker, Rozwój psychiczny dziecka od 0 do 10 lat, Gdańsk 1993.
- 6.B. Janiszewska, Środowisko wychowawcze [w:] Pedagogika, pod red. W. Ciechanowicz, Warszawa 2008.
- 7.T. Jansson, Opowiadania z doliny Muminków, Warszawa 1978.
- 8.G. Kołyszko, Smok Lubomił i tajemnice złości, Gdańsk 2004.
- 9.A. Matczak, Zarys psychologii rozwoju, Warszawa 2003.